

Wantrouwen

Wantrouwen
in Nederland

De komende weken onderzoekt NRC het wantrouwen van Nederlanders in een onregelmatig verschijnende serie.

Hoe praat je met vaccinatie-mijders? Waarom wordt de betrouwbaarheid van media in twijfel getrokken? We gaan in gesprek met aanhangers van politieke partijen, zoomen in op de geschiedenis van complottheorieën en laten zien hoe wantrouwen voedingsproducten kan veranderen – ook als dat wantrouwen niet gestoeld is op wetenschappelijk onderzoek.

Deze week: Hoe wantrouwend zijn we eigenlijk?

En: waarom is het vertrouwen in de medemens zo laag in Delfzijl? Volgende afleveringen verschijnen door de week in NRC.

Roland Pierik. „Ik zou niet meer dat spel moeten spelen op sociale media.“

INTERVIEW ROLAND PIERIK RECHTSFILOSOOF

‘Twijfelende ouders bereik je niet op Twitter’

In het debat over vaccinatie komt Roland Pierik op voor de medische wetenschap. Zijn tegenstanders en hij „praten langs elkaar heen“.

Serie
in NRC

- 1 Wantrouwen
- 2 Vaccinatie-mijders
- 3 Nieuwswantrouwers
- 4 Voedingsconsumenten
- 5 Wantrouwende kiezers
- 6 Complottheorieën

Door onze redacteur
Floor Rusman

AMSTERDAM. „Ik zou meer zoals Obama willen zijn“, zegt rechtsfilosoof Roland Pierik. Deze zomer las hij een boek over de oud-president dat hem inspireerde. Barack Obama kreeg dagelijks duizenden aanleidingen om eens flink uit te halen naar zijn tegenstanders, maar die negeerde hij allemaal. Zoals Michelle Obama zei: „When they go low, we go high.“ Een prachtig motto, vindt Pierik, maar voor hemzelf best lastig. Op Twitter gaat hij graag tekeer tegen mensen die „apekool“ verkondigen, wat voor zijn tegenstanders reden is hem een „trol van Big Pharma“ te noemen.

„Ik zou me bij rechtsfilosofische argumentaties moeten houden en niet meer dat spel moeten spelen op sociale media“, zegt Pierik. „Maar er zit een soort persoonlijkheid in mij die het moeilijk maakt. Ik beleef plezier aan het uitdelen van sneren en steekjes. Tegelijk word ik er doodmoe van. Dan denk ik: waarom doe ik dat nou? Een grap of sneer op Twitter is vooral preken voor eigen parochie, twijfelende ouders bereik je er niet mee.“

Toen Pierik zich met het onderwerp vaccinatie ging bezighouden,

na de mazelenuitbraak in de biblebelt in 2013, heeft een genuanceerd standpunt. Mensen moeten vrij zijn zelf te kiezen, tenzij de vaccinatiegraad onder een cruciaal punt zakt. Maar sinds drie jaar is die gaan dalen, en toen „ben ik het debat in gezogen“, zegt Pierik. Op Facebook ging hij in gesprek met de zogeheten antivaxers, totdat hij uit de Facebookgroep van de Nederlandse Vereniging Kritisch Prikken (NVKP) werd gegooid. Voor de antivaxers is hij de vijand: hij kreeg bedreigingen, waarop hij z'n telefoonnummer van de website van de Universiteit van Amsterdam (UvA) liet halen.

Niet-vaccinerende ouders

Voor een rechtsfilosoof is het vraagstuk van de verplichte vaccinaties een interessante intellectuele puzzel, vertelt Pierik. De vrijheid van de niet-vaccinerende ouder botst hier namelijk met de veiligheid van het kind en de samenleving als geheel, die slechter beschermd is tegen ziekten. „Allerlei vragen die wij in rechtsfilosofie bespreken, komen hier concreet terug: de rol van de overheid en van het individu, de vrijheid van religie en geweten, de integriteit van het lichaam.“

Pierik, die samen met collega Marcel Verweij een boek schrijft

over de juridische regulering van vaccinatie, heeft een genuanceerd standpunt. Mensen moeten vrij zijn zelf te kiezen, tenzij de vaccinatiegraad onder een cruciaal punt zakt. Maar aan zijn rechtsfilosofische argumentatie komt Pierik in de discussies met de antivaxers vaak niet toe: eerst moeten meningsverschillen over ‘de waarheid’ worden geslecht. En daar loopt het spaak. Antivaxers verwijten hun tegenstanders blind achter de mainstream wetenschap en het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM) aan te lopen.

Maar vertrouwen in de wetenschappelijke consensus is juist het meest logische om te doen, zegt Pierik. „Waarom geloof ik in de ingenieur van een Boeing? Omdat die in een open wetenschappelijk debat, waarin conclusies voortdurend ter discussie gesteld worden, tot uitkomsten gekomen is. De duizenden wis- en natuurkundige artikelen die daar achter liggen, kan ik niet controleren. Toch stap ik met vertrouwen in een vliegtuig. De vraag is: heb je vertrouwen in de wetenschappelijke methode en aanvaard je de kans dat de uitkomst ingaat tegen je intuïtie?“

Zo gaat het ook met het vaccinatieonderzoek, zegt Pierik. Zelf is hij

rechtsfilosoof, dus medisch onderzoek kan hij niet controleren. „Er zijn tienduizenden artikelen over mazelen geschreven en het aller-grootste deel zegt dat vaccinaties veilig en effectief zijn. Het ene artikel waaruit zou blijken dat vaccinaties leiden tot autisme, is al duizend keer weerlegd.“

De antivaxers beroepen zich óók op sommige uitkomsten van wetenschappelijk onderzoek, maar zonder de wetenschappelijke methode te accepteren, zegt Pierik. „Zij denken dat de wetenschap wordt beïnvloed door Big Pharma, dus zij geloven vooral die paar artikelen die tegen de mainstream ingaan. We hebben geen gezamenlijk kader en daarom praten we langs elkaar heen.“

Asymmetrische discussie

De discussie is asymmetrisch en dat frustrereert Roland Pierik mateloos. „Terwijl ik alleen maar dingen kan zeggen die met peer review [beoordeling door vakgenoten] gevalideerd zijn, gooien die antivaxers allemaal niet te verifiëren verhalen over autisme en vaccinatieschade de lucht in. En ik kan me niet kwetsbaar opstellen. Als ik toegeef dat het HPV-vaccin maar in 80 procent van de gevallen aanslaat, zeggen zij: zie je wel, hij kan niet 100 procent ze-

kerheid geven. Mijn eerlijkheid werkt dan tegen me.“

Toch bliift Pierik het debat opzoeken. Nadat hij onlangs in de talkshow *M* in gesprek was gegaan met een expliciete antivaxer, werd hij hierom bekritiseerd, onder meer in een column van UvA-bestuursvoorzitter Geert ten Dam. Die schreef: „Een deel van de kijkers denkt: de waarheid zal wel in het midden liggen. [...] Kortom, door het debat aan te gaan, ondermijn je je eigen doel.“

Pierik is het er niet mee eens. „Elk jaar zijn er rond de 75.000 ouders die hun eerste kind krijgen. Die komen op de sites van NVKP, Vaccin-Vrij en RIVM en denken: wat moet ik hiermee? Ik wil ervoor zorgen dat die ouders uit de klauwen blijven van antivax. Het overtuigen van die-hard antivaxers heb ik allang opgegeven, dat heeft geen zin. Dus als ik in debat ga, dan gaat het me niet om het overtuigen van de persoon met wie ik in debat ben, maar om de twijfelende ouders die kijken of meeliezen.“

Energie in publieke debat

Pierik heeft staatssecretaris Paul Blokhuis (Volksgezondheid, ChristenUnie) aan zijn kant. Die kondigde vorige week in een Kamerbrief maatregelen aan om de dalende vaccinatiegraad tegen te gaan, waaronder de oprichting van een „steam van onafhankelijke experts“ dat onder andere op sociale media weerwoord moet bieden aan misvattingen over vaccinaties. Pierik zou daar graag aan meewerken, zegt hij. Hij heeft de universiteit al gemeld dat zijn academische prestaties even wat minder zullen zijn. „Normaal heb ik jaarlijks twee of drie artikelen in *journals*, dit jaar maar één. Ik steek mijn energie in het publieke debat.“

Het is goed dat Blokhuis in zijn brief „de deur openzet naar een vaccinatieplicht“, zegt Pierik. Maar zo ver zal het volgens hem niet komen. „Naarmate de vaccinatiegraad daalt, komen mensen eerder in actie tegen antivax. Ze denken: het brengt nu mijn eigen kind in gevaar. Ik heb er verschillende flessen wijn om verweerd dat de dalende trend wordt gekeerd.“

„Ik wil ervoor zorgen dat nieuwe ouders uit de klauwen van antivax blijven“

VIER VRAGEN OVER HET BOERKAVERBOD

‘Halsema gaat helemaal niet over handhaving boerkaverbod’

Burgemeester Halsema van Amsterdam zegt het verbod op gezichtsbedekkende kleding niet te zullen gaan naleven. Kan dat zomaar?

Door onze redacteur
Clara van de Wiel

AMSTERDAM. Nog voor het boerkaverbod officieel van kracht is, leidt de handhaving ervan al tot discussie. Afgelopen vrijdag liet burgemeester van Amsterdam Femke Halsema (GroenLinks) weten dat zij niet zal meewerken aan het handhaven van een verbod op gezichtsbedekkende kleding in de hoofdstad. „Ik vind dat zó niet bij onze stad passen“, lichte Halsema haar opstelling toe op stadszender AT5.

De uitspraak lokte reacties van politici uit. „Niemand staat boven de wet, ook niet de burgemeester van Amsterdam“, zei staatssecretaris Barbara Visser (Defensie, VVD) bij het tv-programma *WNL Op Zondag*. Premier Mark Rutte (VVD) zei maandag: „Laten we de wet eerst maar eens invoeren. Dan zullen de grote steden zien dat die ook voor hen geldt.“

Tegelijk bleek uit een rondgang van *de Volkskrant* dat ook Rotterdam en Utrecht de controle op het boerkaverbod geen prioriteit geven.

1 Hoe staat het ervoor met het boerkaverbod?

Nadat de Eerste Kamer eerder dit jaar instemde met een verbod op gezichtsbedekkende kleding, is het wachten tot de wet van kracht wordt. Dat is in elk geval niet op 1 januari, liet minister Kajsa Ollongren (Binnenlandse Zaken, D66) maandag weten. De minister wil eerst nog met allerlei partijen praten over handhaving van de wet. De opstelling van de grote steden noemt ze „prematuur“.

2 Kan een burgemeester zelf besluiten het verbod te negeren?

Het korte antwoord is: nee. „Ik dacht meteen: daar gaat Halsema helemaal niet over“, zegt hoogleraar staats- en bestuursrecht Jan Schilder. „Dit is onderdeel van het strafrecht, en over de handhaving daarvan gaat de officier van justitie.“ Bovendien, vult hoogleraar rechtswetenschap Jan Brouwer aan, is het niet de bedoeling dat er lokaal invulling wordt gegeven aan de strafwet. „Het Openbaar Ministerie maakt richtlijnen van de handhaving van bepaalde wetten, bij-

voorbeeld over de Opiumwet. Ik kan me voorstellen dat er ook zo'n richtlijn komt voor het boerkaverbod.“

3 Maar gemeenten kunnen toch wel zelf prioriteiten stellen?

Tot op zekere hoogte wel. De zogeheten driehoek, het overleg tussen burgemeester, Openbaar Ministerie en politie, bepaalt in iedere gemeente waar de nadruk op ligt bij het bewaken van de openbare orde en de aanpak van criminaliteit. Zo kan een gemeente besluiten fors in te zetten op het aanpakken van fietsen zonder licht, of het afsteken van vuurwerk. Of juist niet. Zo staat het ook in de Politiewet, artikel 13.4: „In het driehoeksoverleg worden door de burgemeester en de officier van justitie afspraken gemaakt over lokale prioriteiten en criminaliteitsbestrijding.“ Hoe de verhoudingen liggen is niet formeel geregeld, net zomin als wat er gebeurt als er onenigheid ontstaat.

„Er is geen onbeperkte politiecapaciteit en er gebeurt van alles, dus is het legitiem dat er prioriteiten worden gesteld“, zegt hoogleraar Schilder. Maar, benadrukt hij: dat is niet wat er in Amsterdam speelt. „Burgemeester Halsema is een stap verder gegaan. Zij spreekt openlijk dat ze landelijke wetgeving gaat frustreren. Ik vind dat heel onverstandig.“ Schilder ziet daarbij een verschil met Rotterdam en Utrecht, die slechts zeggen de handhaving „geen prioriteit“ te geven.

Ook hoogleraar rechtswetenschap Brouwer hekelt de opstelling van Halsema. Hij ziet parallellen met burgemeesters die zichzelf juist een rol als *crimefighter* aanmeten, door het bestuursrecht in te zetten om ondermijning aan te pakken. „Kennelijk denken burgemeesters steeds sterker dat zij kunnen bepalen of en hoe het strafrecht wordt ingezet.“

4 Komt het vaker voor dat een lokale overheid landelijk beleid frustrereert?

Ja. Bijvoorbeeld in de discussie over bed-bad-broodvoorzieningen, die sommige gemeenten voor uitgedeelde asielzoekers organiseerden en betaalden. En toen in 2000 landelijk het bordeelverbod werd opgeheven, probeerden sommige gemeenten het lokaal alsnog in stand te houden door vergunningen tegen te houden. Maar hierbij ging het om respectievelijk het vreemdelingenrecht en het bestuursrecht. Een burgemeester die openlijk aankondigt een strafwet te negeren, kunnen staatsrechtkundigen zich niet herinneren.

Advertentie

Elke werkdag voor het ontbijt het belangrijkste nieuws van het Binnenhof ontvangen?

Schrijf je in voor de nieuwsbrief op nrc.nl/dehaagsestemming